

ČÍNSKÉ ZNAKOVÉ PÍSMO JEHO POVAHA A VÝVOJ

David Sehnal

Čínské znakové písmo je jedním z nejpozoruhodnějších a nejsložitějších systémů písma na světě. Zároveň patří i mezi písma nejstarší: první známé památky psané čínskými znaky se datují do období před 3200 lety¹⁾. Za tuto dobu prodělalo čínské písmo přirozeně značný vývoj pokud jde o formy jednotlivých znaků. Současně se změnami, které probíhaly v samotném čínském jazyce, se měnila i funkce čínských znaků v celém písemném systému. V našem článku se pokusíme nastínit, jakou úlohu hrají čínské znaky v současné čínštině, jaká je vnitřní struktura čínských znaků a jakými etapami prošlo čínské písmo během svého dlouhodobého vývoje. Nakonec se krátce zmíníme o reformě čínského písma a o jeho dalších perspektivách.

Podívejme se nyní na malou ukázkou současného čínského textu:

討論文字的形成，需要先給文字下個定義。在文字定義問題上，語言文字學者分狹義和廣義兩派。狹義派認為文字是記錄語言的符號。

Jako ukázkou čínského písma jsme si vybrali úryvek z knihy Úvod do nauky o písmu od čínského autora prof. Čchiou Si-kueje²⁾. Na první pohled je patrné, že se čínský text skládá z řetězce znaků, psaných zleva doprava. Tento řetězec je přerušován interpunkčními znaménky³⁾. Každý znak představuje velmi zřetelně ohraničený segment textu: můžeme snadno spočítat, že daná pasáž obsahuje 54 znaky. Jednotlivé znaky se skládají z většího či menšího počtu tahů, které jsou uspořádány do pomyslného čtverce. Některé skupiny tahů se v různých znacích opakují, např. ve znacích 討, 論, 語, 言, 認, 記 nalézáme společný prvek 言, ve znacích 字 a 定 nacházíme stejný prvek 宀. Jiné znaky oproti tomu nelze rozdělit na nějaké výrazné části, např. znaky 文 a 下 se dělí rovnou na jednotlivé tahy.

Co tedy čínské znaky označují? Jsou to slova, části slov, či jiné jednotky čínského jazyka? Nebo reprezentují nějaké pojmy, které jsou nezávislé na konkrétním jazyku? Jak se čínské znaky píší a co znamenají jejich jednotlivé části?

VZTAH ČÍNSKÉHO JAZYKA A ČÍNSKÉHO PÍSMO

Pro účely následujícího výkladu považujeme za důležité zdůraznit, že každé písmo, pokud má být považováno za písmo v pravém slova smyslu, slouží nějakému konkrétnímu jazyku. Zachycuje tedy grafickou formou strukturní jednotky příslušného jazyka: hláskové písmo označuje hlásky, slabičné písmo slabiky, atd. Tímto se všechny písemné systémy liší od jiných znakových systémů, určených k mezilidské komunikaci. Například dopravní značky mají mezinárodní charakter a nejsou vázány na žádný konkrétní jazyk; na rozdíl od písma tedy nerepresentují žádné jazykové jednotky. Chceme-li proto správně chápat funkci čínských znaků v čínském jazyce, musíme

¹⁾ Viz M. Loewe and E. L. Shaughnessy ed., Cambridge History of China. From the Origins of Civilization to 221 B.C., Cambridge University Press, 1999.

²⁾ Čchiou Si-kuej, Wen-c'-süe jao, Šang-wu jin-šu-kuan, Peking, 1990.

³⁾ Tradičnějším způsobem psaní je řazení znaků do sloupců. První sloupec se kladl k pravému okraji stránky, další vlevo od něj atd. Při takovém pořadí sloupců se knihou listovalo zleva doprava, tedy opačně, než jak jsme zvyklí. Interpunkční znaménka v nejstarších textech zcela chyběla, později se malým kroužkem oddělovaly krátké úseky mezi pauzami při hlasitém čtení. Moderní interpunkce se užívá až od 20. let 20. století.

nejdříve vědět, jakým způsobem organizuje čínština svůj jazykový materiál a s jakými strukturními jednotkami pracuje. Specifika čínských jazykových jednotek dobře vyniknou při srovnání s češtinou.

Vezmeme-li coby příklad české slovo „žena“, můžeme na ně nahlížet dvojným způsobem: toto slovo lze jednak rozdělit na slabiky *že-na* (takové dělení se uplatňuje např. právě v českém hláskovém písmu při dělení slov na konci řádku), jednak je můžeme rozdělit na tzv. kořen *žen-* a koncovku *-a*. Kořen i koncovka slova „žena“ mají jak svou výslovnost tak svůj význam, zatímco samotné slabiky *že* a *na* žádný význam, který by měl vztah ke slovu „žena“, nenesou. Nejmenším jazykovým jednotkám, které v sobě spojují výslovnost s významem, říkáme „morfémy“. Je zřejmé, že v češtině se hranice slabik a morfémů v řadě případů nekryjí. Abychom mohli nějaké slovo správně rozdělit na morfémy, je třeba ho podrobit jednoduché lingvistické proceduře, kterou se ovšem musíme nejprve naučit. Dá se tedy říci, že z hlediska uživatelů českého jazyka a českého písma jsou morfémy jednotkami abstraktními, jejichž existenci si můžeme, leč nemusíme nezbytně uvědomovat. V čínštině je situace poněkud odlišná. Velká většina čínských morfémů je co do výslovnosti reprezentována právě slabikou. Hranice slabiky a morfému jsou tedy z větší části totožné⁴⁾.

4) V sinologické literatuře se čínské morfémy (čínsky 語素 *yǔsù*) právě pro svou relativní samostatnost a výraznou slabičnou strukturu označují slovem „báze“. Viz např. O. Švarný, Učební slovník jazyka čínského I, Olomouc, 1998.

5) Výslovnost současné standardní čínštiny zapisujeme buď pomocí českého standardního přepisu čínštiny, nebo tam, kde je to vhodnější pro účely našeho výkladu, pomocí čínské fonetické abecedy *pchin-jin*. V tomto článku nad každou slabikou zapsanou v *pchin-jinu* uvádíme i tónovou značku.

Výslovnost staré čínštiny z období kolem roku 800 př.n.l. označujeme tam, kde je to nutné, na základě rekonstrukce B. Karlgrena podle jeho knihy *Grammata Serica Recensa*, The Museum of Far Eastern Antiquities, Bulletin No. 29, Stockholm, 1957. Tuto rekonstrukci označujeme hvězdičkou.

Výslovnost jiných čínských dialektů zapisujeme mezinárodní fonetickou abecedou IPA.

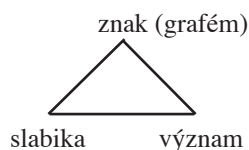
6) Český výraz „slovo“ musíme často do čínštiny překládat jako 字 *zì*. Tímto výrazem se nejčastěji označují právě psané čínské znaky, ale můžeme jej chápat i v širším slova smyslu – jako označení specifických čínských jazykových jednotek, které se na grafické rovině promítají jako znaky. (Viz velmi zajímavou práci profesora obecné lingvistiky na Pekingské universitě Sü Tchung-čchianga: Sü Tchung-čchiang, Jü-jen lun, Tung-pej š-fan ta-süe čchu-pan-še, Čchang-čchun, 1997.)

Vnitřní struktura čínské slabiky se vyznačuje značnou pravidelností. Každá slabika obsahuje tyto tři základní složky: *iniciálu*, *finálu* a *tón*. Iniciála je počáteční souhláska slabiky, finálou nazýváme zbytek slabiky, který zůstane po oddělení iniciály. Tón je specifická hlasová melodie, která doprovází výslovnost celé slabiky a na výstavbě slabiky se podílí stejnou měrou jako iniciála a finála. Počet slabik, které v čínštině existují, je omezený. V současné standardní čínštině existuje asi 1000 různých slabik, které se od sebe liší různými kombinacemi iniciál, finál a tónů. (Připomeňme si, že české slabiky žádnou srovnatelně pevnou strukturu nemají a jejich přesný počet je znám pouze několika málo odborníkům.) Pro čínštinu je dále důležitý fakt, že jakákoli slabika se může realizovat pouze potud, pokud může být asociována s nějakým významem. Uvedme příklad: v současné čínštině máme čtyři různé slabiky: *mā*, *má*, *mǎ*, *mà*⁵⁾. Ke každé z těchto slabik můžeme přiřadit jeden nebo několik významů, každá z těchto čtyř slabik může tedy reprezentovat jeden nebo více různých morfémů. Naproti tomu slabice *duán* žádný význam přiřadit nelze a tato slabika v systému současné čínštiny tudíž neexistuje.

Z výše řečeného vyplývají pro čínštinu nejméně tři důležité fakty: 1) existuje těsný vztah mezi slabikou a významem, 2) slabika je výchozí jednotkou čínské výslovnosti; dělení slabiky na menší jednotky má podobně abstraktní charakter jako dělení českého slova na morfémy. Jinými slovy, Číňané často nemají povědomí o existenci nějakých iniciál, finál či tónů, ale berou slabiku jako nedělitelný celek. Z těchto důvodů bývá čínština charakterizována jako jazyk slabičný. 3) Jazyková rovina morfému je v čínštině mnohem výraznější než rovina slova. Mezi morfémy dochází k vytváření tu silnějších tu slabších vazeb, ale tyto vazby musíme podrobovat nejrůznějším lingvistickým testům, abychom zjistili, zda se jedná o slovo či o slovní spojení. Slovo je tedy pro čínštinu rovněž podobně abstraktní pojem jako morfém pro češtinu⁶⁾.

Nyní můžeme konečně přejít k tomu, jaké jednotky čínštiny tedy označují čínské znaky: nejčastěji jsou to právě morfémy (báze). Vztah mezi slabikou (tj. výslovností), významem a grafickou podobou čínského znaku (grafémem) si tedy můžeme představit jako trojúhelník⁷⁾

Toto schéma platí všeobecně pro většinu čínských znaků a odráží základní princip čínského písma coby písma morfemografického. V našem úryvku z úvodu článku každý z 54 znaků reprezentuje nějaký konkrétní čínský morfém.

Tento převážně morfemografický charakter čínského znakového písma zdůrazňujeme především proto, že se často můžeme setkat s názorem, že čínské písmo je svou povahou ideografické, tj. že čínské znaky označují „ideje“ – významy bez přímého vztahu k výslovnosti. Na podporu tohoto tvrzení se uvádí fakt, že čínské znaky užívají mluvčí nejen všech čínských dialektů, ale i jiných jazyků, např. japonštiny a korejštiny. Tento dosud rozšířený názor si zaslouží hlubší analýzu.

Vskutku, vezmeme-li kterýkoli izolovaný čínský znak, např. 人, můžeme říci, že tento znak znamená {člověk}⁸⁾, ať jej přečteme ve standardní výslovnosti jako *rén* nebo japonsky jako *hito* či kantonsky jako [jɛn]. To nás snadno přivede k úvaze, že nepřečteme-li tento znak vůbec nebo vyslovíme-li jej rovnou česky jako *člověk*, bude znamenat vždy totéž. Toto však platí pouze o izolovaných znacích. Dle našeho názoru je ovšem třeba na čínské znaky pohlížet z hlediska celého systému písma.

Vrátíme-li se k našemu úvodnímu úryvku, zjistíme, že je napsán zcela konkrétním jazykovým stylem, který je založen na jednom čínském dialektu, a to na dialektu severočínském. Tento psaný styl, blízký hovorovému severočínskému dialektu, se nazývá *paj-chua*, dosl. „hovorová řeč“. Většina ostatních čínských dialektů nemá žádnou písemnou podobu a chce-li Číňan cokoli souvislého napsat čínskými znaky, musí dnes nutně užívat slovní zásobu a mluvnická pravidla *paj-chua*. *Paj-chua* se každý gramotný Číňan učí ve škole zároveň se znakovým písmem, ať už je jeho rodný dialekt jakýkoli. Tato vrstva psaného jazyka je tedy společná všem čínským dialektům a větší či menší rozdíly ve výslovnosti jednotlivých morfémů v konkrétních dialektech nemění nic na tom, že tyto morfémy tvoří součást celonárodní slovní zásoby. V rámci současné čínštiny, kterou chápeme jako množinu všech čínských dialektů⁹⁾, tak morfemografický charakter čínského písma zůstává nezměněn.

Je pravda, že např. kantonština má svou vlastní literární tradici, která je však svým významem i rozsahem nesouměřitelná s tradicí *paj-chua*. V čistě kantonských textech se hojně užívají speciální znaky pro specifické kantonské morfémy; mluvčí ostatních dialektů však tyto znaky neznají a jsou jim nesrozumitelné.

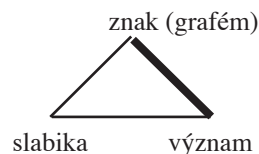
Poněkud jinak se věci mají v případě jiného čínského psaného stylu, tzv. *wen-jenu*. Tento styl, který byl užíván paralelně s *paj-chua* až do počátku minulého století, kdy byl definitivně nahrazen stylem *paj-chua*, nebyl založen na žádném živém čínském dialektu. Ve své slovní zásobě i mluvnicí kopíroval *wen-jen* psaný jazyk klasického období staré čínštiny, přesněji řečeno tu jeho podobu, kterou mu vtiskla až pozdější kodifikace staročínských textů, jež proběhla za dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.). Texty psané *wen-jenem* se rovněž mohly číst ve výslovnosti libovolného čínského dialektu; čteny nahlas však byly na poslech obtížně srozumitelné mluvčím všech dialektů ve stejné míře. Výslovnost řady morfémů se stanovovala uměle na základě poznámek ve starých komentářích nebo podle tradičních slovníků. To vedlo k oslabení přirozené vazby mezi grafickou podobou znaku a jeho výslovností, což vskutku posilovalo ideografický potenciál čínského písma. Výše uvedený trojúhelník bychom si tedy pro *wen-jen* mohli znázornit takto:

7) Tento trojúhelník musíme chápat jako vztažený ke znaku v konkrétním kontextu. Izolovaný, z kontextu vytržený znak může reprezentovat i několik zcela různých morfémů. Např. znak 將 může mít výslovnost *jiāng* s významem {hodlat} nebo *jiàng* s významem {generál}. V daném kontextu však může vždy označovat jen jeden z uvedených morfémů.

8) Ve složených závorkách { } uvádíme vždy význam daného slova.

9) Viz např. David Sehnal, Čínský jazyk nebo čínské jazyky?, v *Cizí jazyky*, ročník 44, číslo 4, str. 118-119.

Přes určité ideografické vlastnosti, který v sobě čínské znakové písmo objektivně nese (jako ostatně v té či oné míře i jiná písma), nebyly ani v období užívání *wen-jenu* čínské znaky písmem ideografickým. Hovoří pro to celá řada argumentů, z nichž za nejzávažnější považujeme tyto:

1. Ve *wen-jenu*, stejně jako v *paj-chua*, existují tzv. gramatické morfémy, které nenesou žádný „věcný“ význam, slouží buď pro vyjadřování syntaktických vztahů mezi slovy nebo pro vyjadřování modality výpovědi (otázka, tvrzení, zvolání atd.), popř. pro vyjadřování jistých gramatických kategorií (završenost, blízká budoucnost, nominalizace a pod.) I tyto gramatické morfémy se, stejně jako všechny ostatní, zapisovaly a zapisují čínskými znaky.
2. Ve *wen-jenu* se užívala celá řada synonym, přejatých ze staré čínštiny. Významové rozdíly mezi nimi však byly často do určité míry setřeny, neboť stará čínština již byla mrtvým jazykem. Synonyma jsou slova, označující stejnou „ideu“, nicméně čínská synonyma se vždy psala různými znaky bez ohledu na svůj význam.
3. Texty, psané *wen-jenem*, se bez ohledu na jejich auditivní nesrozumitelnost často deklamovaly. Interpunkční znaménka zpravidla chyběla a hlasité čtení pomáhalo správnému členění vět na syntaktické a rytmické celky.

Jak tedy vidíme, i takový umělý psaný styl, jakým byl *wen-jen*, měl přes všechny své jistě pozoruhodné a jedinečné vlastnosti blízko k vlastnostem živého jazyka. Měl svou slovní zásobu a svá přesná mluvnická pravidla jako každý jazyk. Této slovní zásobě a mluvnickým pravidlům se musel naučit každý, kdo chtěl *wen-jen* používat. Dělo se tak ve školách obdobným způsobem, jakým se dnes čínské děti učí číst a psát stylem *paj-chua*.

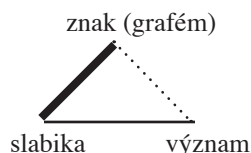
Ideografický aspekt čínských znaků se zajímavým způsobem uplatnil v japonštině. Opět však musíme zdůraznit, že v japonštině označují čínské znaky jednotky japonského jazyka a stávají se součástí *japonského* systému písma. Pozoruhodné je zde to, že japonština zároveň s čínskými znaky přejala i značnou část čínské slovní zásoby, přesněji řečeno „zásoby morfémů“. Užívá však čínské znaky nejen pro zápis morfémů čínského, nýbrž i domácího, japonského původu. To se navenek projevuje tak, že stejný čínský znak může označovat dva nebo několik zcela synonymních morfémů. Např. výše zmíněný znak 人 reprezentuje jak původní japonský morfém *hito* {člověk}, tak morfém *nin* {člověk}, který je ovšem čínského původu. To, co tyto dva morfémy spojuje, je právě stejný význam a stejné grafické vyjádření. Lze tedy říci, že v japonštině došlo k dalšímu posílení vztahu znak – význam.

Ani to však z čínských znaků nečiní univerzální mezijazykový komunikační prostředek. Ze samotného faktu, že japonština užívá čínské znaky pro zapisování některých svých morfémů, nelze nic usuzovat o schopnosti Číňanů číst reálné japonské texty a naopak. Přirozeně, čím více čínských znaků je v japonském textu použito¹⁰⁾, tím snazší je pro Číňana odhadnout, čeho se přibližně daný text týká. Tato situace se však příliš neliší od obdobných případů v evropských jazycích. I Angličan snadno odhadne obsah francouzského textu, v němž se vyskytne dostatek jemu povědomých slov románského původu. Orientuje se při tom čistě podle grafické podoby těchto slov, aniž nutně ví, jak se ve francouzštině vyslovují. Nedá se ovšem říci, že je schopen tento text skutečně přečíst, tj. porozumět mu. Jak je vidět, i tzv. mezinárodní slova, psaná latinkou, mají svůj „ideografický“ potenciál, nic to však nemění na podstatě jednotlivých systémů písma.

¹⁰⁾ Japonština užívá kromě čínských znaků i dvou slabičných abeced: tzv. *hiraganu* a *katakanu*. Proporce mezi čínskými znaky a těmito abecedami se může v různých textech lišit.

Dochází-li za jistých okolností ke zvýraznění jedné strany našeho trojúhelníku, nabízí se samosebou otázka, zda nemůže posilovat i vztah znak – slabika na úkor vazby znak – význam. Odpověď je přirozeně kladná. Z fonetického hlediska jsou čínské morfémy reprezentovány slabikami, proto i čínské znaky mohou označovat i slabiky jako takové, bez bezprostřední vazby ke svému významu. Podoba trojúhelníku se změní následujícím způsobem:

Slabičný potenciál čínského znakového písma byl velmi silný po celou dobu jeho vývoje. Již na nejstarších známých písemných památkách, tj. nápisech na šangských věšebních kostech, nápisech na bronzových nádobách z dynastie Čou či textech na bambusových proužcích nacházíme významný počet znaků, které byly vytvořeny původně pro morfém A, avšak zapisují stejně nebo podobně znějící morfém B. Takovému užití znaků říkáme „fonetické výpůjčky“, čínsky *jiājì* (viz níže). Fonetické výpůjčky jsou dvojího typu: buď pro morfém B neexistoval žádný specifický znak a díky fonetické vypůjčce vlastně došlo k jeho „vytvoření“, nebo morfém B sice svůj vlastní znak má, avšak pisatel z nějakého důvodu použil ad hoc místo něj znak pro morfém A. Oba typy vypůjček jsou v nejstarších textech velmi hojné a pokud bychom je četli čistě s ohledem na význam jednotlivých znaků bez ohledu na jejich tehdejší výslovnost, byly by pro nás tyto texty nečitelné. Z hlediska dnešního úzu je užití nějakého znaku ad hoc pouze na základě shody ve výslovnosti považováno za hrubou chybu a svědčí o nedostatečném vzdělání pisatele. V nejstarších dobách však byla tato praxe rozšířená natolik, že ji nemůžeme považovat za náhodné omyly při psaní, nýbrž za systémovou součást fungování tehdejšího čínského znakového písma jako celku. Vysvětlení tohoto jevu je nutno hledat opět v jazykovém systému staré čínštiny, zejména ve složitější struktuře její slabiky, a tudíž menší míře homofonie morfémů. Z menší míry homofonie morfémů vyplývá silnější vazba mezi výslovností a významem. V písmu tudíž stačilo vyjádřit pouze výslovnost, aby byl význam sám o sobě zřetelný. Pozdější změny ve výslovnosti, vedoucí ke zjednodušení slabiky, zároveň s postupným odpoutáváním psaného stylu od živého jazyka, vytvářely naopak tlak na posilování vazby mezi znakem a významem. Jak uvidíme níže, projevila se tato zákonitost i ve vnitřní struktuře čínských znaků.

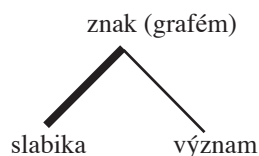
Jiný projev slabičného charakteru čínských znaků pozorujeme v případech, kdy je znaků užito pro zápis morfémů přejatých do čínštiny z jiných jazyků. Takové slovní výpůjčky pronikaly do čínštiny ve všech dobách, masový charakter získaly s šířením buddhismu v období těsně po dynastii Chan. Jiná masová vlna výpůjček nastala v souvislosti s posílením evropského vlivu v Číně od 2. pol. 19. století.

Při přejímání slova cizího původu dojde v čínském jazykovém prostředí k jeho zkomolení tak, aby se toto slovo dalo rozčlenit na příslušné čínské slabiky. Tyto slabiky se pak zapíší nějakými frekventovanými čínskými znaky, které jsou takto opět užity bez ohledu na svůj běžný význam. Například slovo „mikrofon“ bylo přejato do čínštiny z anglického [maikrəfəʊn] ve formě *màikēfēng*. Toto slovo se píše třemi znaky: 麥 克 風, které běžně znamenají {pšenice}, {přemoci}, {vítr}, vidíme však, že v daném případě je významový aspekt těchto čínských znaků zcela neutralizován. Všechny tři znaky tak slouží k označení jediného tříslabičného morfému s významem {mikrofon}. Ne vždy je však významový aspekt slabičně užitých znaků zcela potlačen. Zejména při přejímání vlastních jmen nebo názvů států se dbá na to, aby použité znaky byly buď významově neutrální nebo aby vzbuzovaly kladné (v případě nutnosti i záporné) asociace.

Například slovo {český} má v čínštině podobu 捷克 *Jiékè* (z anglického Czech). Oba příslušné znaky mají význam {zvítězit} resp. {přemoci}, což navozuje jednoznačné pozitivní asociace. Takové pozitivní asociace jsou důležité zvláště při přejímání cizích obchodních značek a názvů mezinárodních korporací, byť by výběr znaků probíhal na úkor přesnosti fonetické adekvátnosti výpůjčky. Je tedy zřejmé, že i zde fungují čínské znaky podle principu trojúhelníku.

Ve staré čínštině existovalo množství dvojslabičných morfémů cizího i domácího původu, které vznikly úplnou popř. částečnou reduplikací slabiky. Tyto morfémy byly buď zvukomalebné, nebo označovaly nějaké těžko definovatelné pocity či stavy. Často se pomocí částečné reduplikace tvořily morfémy, označující drobná zvířata a hmyz. I v češtině máme obdobu takových morfémů ve slovech typu „hogofogo“, „techtlemechtle“, „mišmaš“ a pod. Jejich princip, stejně jako v čínštině, spočívá v tom, že smysl dávají výhradně jako celek, není možné je rozdělit na smysluplné části. (Vzpomeneme si na známou silvestrovskou scénku, kdy komického efektu bylo dosahováno násilným roztrháváním těchto slov a podsouváním významu jednotlivým částem). V čínštině se každá slabika v těchto morfémech opět zapisovala svým znakem. Tento znak mohl být fonetickou výpůjčkou, někdy byl však speciálně vytvořen pro danou slabiku v tomto konkrétním morfému. Např. {pavouk} se čínsky řekne 蜘蛛 *zhīzhū*, přičemž znak 蛛 ani znak 蛛 se neužívají v žádné jiné souvislosti. Každý zvlášť sice nenese žádný konkrétní význam, oba však obsahují významovou složku 虫 {červík, hmyz?}, která napovídá, že daný morfém bude patřit do kategorie malých živočichů. (O těchto významových složkách znaků viz níže.) Zde tedy máme co do činění se zvláštním hybridním případem slabičné a ideografické (avšak nikoli morfemografické!) funkce těchto čínských znaků. Graficky můžeme tuto situaci znázornit takto:

Tímto výčtem nejsou vyčerpány všechny způsoby fungování čínských znaků. Další z důležitých, i když poměrně vzácně uplatňovaných principů, je princip logografický.

Někdy bývá čínské písmo označováno jako celek za písmo logografické (tj. za písmo, které označuje nikoli morfémy, nýbrž slova). Tato charakteristika vychází z předpokladu, že většina slov staré čínštiny byla jednoslabičná, zatímco v současné čínštině je většina slov dvou- a víceslabičných. Zároveň mnohé morfémy, které byly ve staré čínštině zcela samostatnými slovy, v současné čínštině svou samostatnost ztratily a jako slova ve větě je možné je použít pouze v kombinaci s jinými morfémy. Pro období staré čínštiny se tedy o čínských znacích hovoří jako o písmu logografickém a pro současnou čínštinu jako o písmu morfemografickém. My tento rozdíl v míře samostatnosti jednotlivých morfémů považujeme za relativní¹¹⁾ a v obou případech se přidržujeme termínu písmo morfemografické.

Za projev logografického aspektu čínského znakového písma¹²⁾ považujeme ovšem fakt, že jak v současné tak ve staré čínštině mohl jeden znak označovat jednotky, které samy o sobě obsahovaly více než jeden morfém. V rovině fonetické může tato jednotka být vyjádřena jedinou slabikou, může však být vyjádřena dvěma i více slabikami.

Jako příklad znaků s víceslabičnou výslovností může posloužit současný znak 吋 *yīngcùn* {anglický palec} nebo znak 瓩 *qiānwǎ* {kilowatt}. Obě slova je ovšem možné zapsat i analyticky (morfemograficky) dvěma znaky: 英寸 resp. 千瓦. Slovem, které se skládá dokonce ze tří morfémů, je 圖書館 {knihovna}. Pro ně existuje znak 書, lze je též přirozeně napsat i morfemograficky jako 圖書館. Dnes jsou takové

¹¹⁾ Rovina morfémů a rovina slov jsou dvě různé strukturní roviny jazyka. Dá se říci, že každé slovo se skládá z morfémů, byť někdy pouze z jednoho.

¹²⁾ Mimochodem, i současná česká latinka je písmo s výrazným logografickým aspektem, jelikož děláme mezery právě mezi slovy. Slabičný aspekt našeho písma se projevuje v tom, že dělíme slova na konci řádku podle slabik. O ideografickém aspektu mezinárodních slov byla řeč výše. To svědčí o tom, že každé písmo je složitým komplexem různých vlastností.

znaky považovány za atypické a tvoří pouze okrajovou část z celkového počtu znaků. V nejstarším období vývoje čínského písma se takové znaky vyskytovaly nezářídka. Znáмым příkladem z nápisů na bronzích je znak 武, označující slovo *Wúwáng* {král Wu}. I toto slovo mohlo být zapsáno analyticky jako 武王, ale i jako 王武!

Zajímavým typem slov v současné i staré čínštině jsou slova, vzniklá „stažením“ dvou sousedních morfémů do jedné slabiky. Tento proces je podobný jako u anglických slov typu *don't* < *do not*, *I'll* < *I will*, na rozdíl od angličtiny však již v současnosti není produktivní. V čínštině se tato slova píše jedním znakem. Ze současné čínštiny můžeme uvést coby příklad slovo 甬 *béng* {zakazovací zápornka „ne...!“}, které vzniklo z analytické formy 不用 *bùyòng* s tímž významem {„ne...!“}. (Všimněme si, že znak, vytvořený pro slovo *béng*, byl vytvořen spojením znaků, zapisujících morfémy slova 不用 *bùyòng*. Podobně je tomu u výše uvedeného znaku pro slovo 瓦 *qiānwǎ* {kilowatt}. Nejedná se však o systematicky uplatňovaný způsob tvoření znaků pro „stažená“ slova typu *béng*, častěji se tyto situace řeší formou fonetických výpůjček.)

Ve staré čínštině nacházíme slova tohoto typu poměrně hojně. K většině z nich existuje rovněž paralelní analytická forma, některá se dají na původní morfémy rozložit jen hypoteticky. Např. slovo 諸 *zhū* {jej do ...} vzniklo stažením morfémů 之 *zhī* {zájmeno 3. osoby „jej“} a 於 *yú* {předložka uvádějící nepřímý předmět}. Slovo 焉 *yān* {v něm} vzniklo pravděpodobně stažením předložky 於 *yú* a nějakého zájmena 3. osoby, které končilo na * -n, které se však v samostatné formě nezachovalo. Slovo 旃 *zhān* {jej v něm} obsahuje dokonce tři morfémy, jelikož vzniklo splynutím zájmena 之 *zhī* {jej} se zájmenem 焉 *yān* {v něm}.

Tyto vcelku ojedinělé případy logografického užití některých znaků neznamenají nutnost přehodnocení základního principu čínského znakového písma jako písma morfemografického. Je však možné, že s prohlubováním našich poznatků ohledně vnitřní struktury slov staré čínštiny k tomuto přehodnocení dojde. Dle názorů některých badatelů, jako je L. Sagart¹³⁾ nebo W. Behr, se slova ve staré čínštině skládala z kořene, který byl jakýmsi jádrem, k němuž se formou afixace připojovaly derivační morfémy, z nichž některé mohly být i samostatnými slabikami. Celé takto utvořené slovo se ovšem psalo jedním znakem. Pokud se tato hypotéza prokáže, budeme muset čínské znakové písmo ve staré čínštině považovat za písmo autenticky logografické, neboť tento způsob tvoření slov by se týkal značné části staročínské slovní zásoby. O písmu morfemografickém bychom pak hovořili až od toho období, kdy se derivační afixy transformovaly a splynuly s kořenem-jádrem v jeden nedělitelný celek tj. až po období dynastie Chan.

VNITŘNÍ STRUKTURA A KLASIFIKACE ČÍNSKÝCH ZNAKŮ

Na čínské znaky můžeme co do jejich vnitřního uspořádání nahlížet dvojnásobným způsobem, a to z hlediska synchronního a diachronního. Ze synchronního pohledu, který vychází z dnešní formy čínských znaků, se znaky jeví jako víceméně konvenční symboly pro grafické vyjádření morfémů čínského jazyka¹⁴⁾. Znaky se píše štětcem nebo libovolným vhodným písátkem. Skládají se z většího či menšího počtu tahů, kterých může být až 64, jako ve znaku 雷 *pèng* {zvuk hromu}.

Jednotlivé druhy tahů se odvozují od osmi základních typů:

— |) \ 、 丿 ㇇ Tahy se píše vždy v pevném pořadí v posloupnosti zleva doprava a shora dolů.

Pro praktické zvládnutí čínského písma plně postačuje, abychom si u každého znaku zapamatovali, z jakých tahů se skládá a který z čínských morfémů reprezentuje. Každý z čínských znaků však prošel dlouhodobým vývojem a studium jejich vnitřní struktury má i praktický význam při jejich memorování. Vnitřní struktura znaků nemůžeme dobře porozumět bez diachronní perspektivy, bez znalostí z oboru čínské paleografie.

¹³⁾ Viz L. Sagart, *Roots of Old Chinese* (Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Vol. 184), Amsterdam, 1999.

¹⁴⁾ O synchronní analýze čínských znaků podrobně viz J. Vochala, *Chinese Writing System*, Acta Universitatis Carolinae – Philologica Monographia LXX – 1978, Universita Karlova, Praha, 1985.

Doba vzniku čínského znakového písma není přesně známa. Nejstarší známé písemné památky, psané čínským písmem, pocházejí přibližně z období 1200 let př. n. l. Jedná se o známé nápisy na věštech kostech, které se uchovaly právě díky tomuto trvanlivému materiálu. Již na těchto věštech kostech se však setkáváme s vyspělým systémem písma, proto musíme datovat dobu jeho vzniku o řadu staletí zpět.

Na některých neolitických keramických nádobách se setkáváme s řadou značek, které připomínají pozdější znaky a je sporné, zda mezi nimi panuje nějaká genealogická souvislost. V případě „znaků“ na keramických nádobách se však nicméně nejedná o písmo v pravém slova smyslu, jelikož tyto symboly netvoří žádné souvislé nápisy, a nemůžeme je tedy vztáhnout k žádným jednotkám tehdejšího čínského jazyka. Pravděpodobně se jedná o rodové symboly vlastníků nebo o symboly výrobců těchto nádob. Některé ze značek připomínají symboly pro číslovky; nádoby se nejspíš vypalovaly v určitém pořadí.

V nápisích na kostech se již jedná o skutečné písmo a tyto nápisy jsou velmi důležitým zdrojem poznatků o jazyce a společnosti dynastie Šang.

Znaky v nápisích na věštech kostech již obsahují všechny základní strukturální typy znaků tak, jak je známe i nyní.

Klasická čínská filologie dělí znaky dle jejich vnitřní struktury na šest kategorií, čínsky 六書 *liù shū*, „šest druhů písma“. Nejznámější je klasifikace znaků do šesti kategorií podle Sü Šena (?58 – ?147 n. l.), autora známého výkladového slovníku 說文解字 *Šuo wen tie c`* (Výklad jednoduchých a analýza složených znaků). V tomto slovníku se též každý z 9353 znaků, které jsou v něm obsaženy, systematicky přiřazuje k jedné z těchto kategorií. V Sü Šenově předmluvě k jeho dílu nacházíme i definici jednotlivých kategorií. Tyto definice jsou bohužel pouze velmi stručné a jsou napsány ve verších, což značně ztěžuje jejich jednoznačnou interpretaci a o přesném významu některých z nich se vedou spory. Sü Šen tedy uvádí následující kategorie čínských znaků:

1. Znaky ukazující na jevy (指事 *zhǐ shì*). Sü Šen ilustruje tuto kategorii pomocí znaků 上 *shàng* {nahore} a 下 *xià* {dole}. V nápisích na kostech¹⁵⁾ mají dané znaky formu resp. . Delší čára zde symbolizuje jakýsi horizont a kratší vymezuje pozici vůči němu. Jedná se tedy o znaky pro slova vesměs s abstraktním významem. Znaky na tento význam symbolickým způsobem ukazují. Můžeme jim tedy říkat znaky symbolické.

2. Znaky zpodobňující tvary (象形 *xiàng xíng*). Příkladem znaků této kategorie jsou 日 *rì* {slunce} a 月 *yuè* {měsíc}. Jak vidíme z tvarů těchto znaků na nápisích na kostech – a – jsou to schematická vyobrazení věcí, které jsou označovány příslušnými slovy. Takové znaky se obvykle označují jako piktogramy; avšak je třeba mít neustále v patnosti, že ani tato vyobrazení neukazují na určitou věc přímo, nýbrž vždy reprezentují to slovo (morfém), které tuto věc označuje. Proto např. W. Boltz nazývá znaky tohoto typu znaky zodiografickými¹⁶⁾. Budeme-li však mít na paměti právě řečené, můžeme se přidržet i tradičního pojmenování piktogramy.

Mezi první a druhou kategorií neexistuje ostrá hranice. Takovým případem je například znak 大 *dà* {velký}. V nápisích na kostech se píše jako , znázorňuje tedy rozkročenou postavu s rozpaženými rukama, avšak slovo *dà* neznamena {rozkročená postava s rozpaženými rukama}, nýbrž se jedná o adjektivum {velký}. Znak 大 by tedy správně do kategorie znaků symbolických, ale sám Sü Šen jej klasifikuje jako piktogram. Dalším příkladem může posloužit již výše zmíněný znak 夕 *xī*, který mohl v nápisích na kostech kromě slova *yuè* {měsíc} označovat i slovo *xī* {večer}. (Toto slovo se dnes píše jiným znakem 夕, který se vyvinul z téže původní formy 夕.) Jednou bychom tedy znak 夕 museli klasifikovat jako piktogram a jindy jako znak symbolický.

¹⁵⁾ V tomto paleografickém exkursu uvádíme tam, kde to považujeme za potřebné, vždy daný znak ve podobě z nápisů na kostech coby jeho nejstarší známou formu.

¹⁶⁾ Viz M. Loewe and E. L. Shaughnessy ed., Cambridge History of China. From the Origins of Civilization to 221 B. C., Cambridge University Press, 1999.

Další přechodnou skupinu tvoří znaky, reprezentované např. znakem 本 *běn* {kořen}. Tento znak je vytvořen z již existujícího piktogramu 木 *mù* {strom} (v nápisech na kostech psáno 𣎵 – vyobrazení stromu s korunou a kořeny) a ze symbolické značky, která naznačuje, o kterou část stromu se jedná.

Je tedy zřejmé, že mezi prvními dvěma kategoriemi je celá řada styčných ploch, a proto je mnozí badatelé spojují v kategorii jedinou. V tradiční terminologii se obě kategorie označují souhrnným termínem 文 *wén* {ornamenty}, čili znaky jednoduché.

3. Znaky ztvárňující zvuk¹⁷⁾ (形聲 *xíng shēng*). V současné době patří do této kategorie drtivá většina čínských znaků; často se nazývají znaky fono-ideografickými. Na rozdíl od obou předchozích kategorií se jedná již o znaky složené, čínsky 字 *zì* {znaky zmožené}. Skládají se v zásadě ze dvou částí: složky fonetické, neboli fonetika a složky významové, někdy též zvané determinant¹⁸⁾. Fonetikum naznačuje výslovnost daného znaku, zatímco determinant vymezuje významovou kategorii, k níž patří slovo, zapisované tímto znakem. Sü Šen opět uvádí pro tuto kategorii dva příklady, jsou to znaky 江 *Jiāng* {Dlouhá řeka, tj. Jang-c'} a 河 *Hé* {Žlutá řeka}. V obou znacích nacházíme stejný determinant 氵, což je zkomolená podoba znaku 水 *shuǐ* {voda; řeka}. V prvním znaku dále nalézáme složku 工 *gōng* {práce} a ve druhém znaku složku 可 *kě* {lze}. Obě složky každého znaku tedy byly předtím, než se spojily do jediného fono-ideogramu, již existujícími, samostatnými znaky. Slovo 江 *Jiāng* {Dlouhá řeka; Yangzi} mělo v době vzniku znaku 江 obdobnou výslovnost jako slovo 工 *gōng* {práce}¹⁹⁾. V tomto znaku tedy jeho pravá část naznačuje jeho výslovnost (význam složky 工 zde nehraje žádnou roli) a levá část naznačuje, že význam označovaného slova bude mít něco společného s vodou. Totéž platí i o znaku 河.

Vývoj kategorie fono-ideografických znaků byl poměrně složitý. Zhruba řečeno mohly fono-ideogramy vznikat dvojím způsobem: přidáním fonetické složky nebo naopak přidáním determinantu k již existujícímu znaku. Příkladem pro první způsob může posloužit znak 齒 *chǐ* {přední zuby}. V nápisech na kostech se tento znak psal bez fonetika jako 𪗇, jednalo se tedy původně o piktogram. Dodatečně byla motivace tohoto znaku posílena fonetikem 止 *zhǐ* a z původního piktogramu se stal fono-ideogram. Obdobným příkladem, který uvádí Čchiou Si-kuej, je znak 裘 *qiú* {kožich}, který se na kostech psal původně jako piktogram 𪗇, později vznikla forma 𪗇, složená z determinantu 衣 {oděv} (jeho dnešní forma je 衣) a fonetika 求 *qiú* (současná forma je 求). V další fázi vývoje tohoto znaku bylo fonetikum 求 *qiú* nahrazeno jiným fonetikem 求 *qiú* a tak vznikl dnešní znak 裘.

Druhý způsob vzniku fono-ideogramů, totiž přidávání determinantů ke stávajícím znakům, byl produktivnější. Jako příklad můžeme uvést znak 蛇 *shé* {had}. Toto slovo se původně zapisovalo piktogramem 𪗇, ze kterého se vyvinul dnešní znak 蛇. Tento znak však kromě slova *shé* {had} (ve staré výslovnosti **d'ia*) začal označovat i podobně znějící slovo *tuō* {jiný} (**t'á*). Aby se oba „významy“ jednoho a téhož znaku odlišily, byl pro slovo *shé* {had} vytvořen nový znak s významovou složkou 虫 {červík; hmyz?}. Původní piktografický znak pro slovo *shé* {had} tak byl nahrazen znakem fono-ideografickým a starý znak 𪗇 se nadále používal pro slovo *tuō* {jiný}.

Jiným příkladem je znak 唯 *wéi* {býti}, vytvořený přidáním determinantu 口 {ústa} ke znaku 隹. Znak 隹 původně označoval slovo *zhūi* {pták} (**tiwər*) – v nápisech na kostech měl formu 隹. Velmi záhy se ovšem začal používat i pro podobně znějící sponové slovo *wéi* {býti} (**dīwər*). Pro toto slovo však byl posléze vytvořen fono-ideogram 唯 (na kostech 隹), a tak došlo k rozlišení obou slov i na rovině grafické.

V některých případech se pomocí determinantů vytvářejí znaky pro etymologicky příbuzná slova. Příkladem mohou posloužit znaky 子 *zǐ* {dítě} (**tsjəg*) a 孳 *zī* {rozмноžovat se}²⁰⁾ (**dz'jəg*). Znak pro slovo 子 *zǐ* {dítě} je piktogramem (na kostech

¹⁷⁾ Termín *xíng shēng* lze chápat dvojím způsobem. Výraz *xíng* můžeme chápat jako substantivum {tvar, forma} i jako sloveso {ztvářňovat}. *Shēng* znamená {zvuk}. Proto můžeme toto slovní spojení přeložit jako „tvar i zvuk“, tj. „znaky obsahující formu i výslovnost“, nebo jako „ztvářňovat zvuk“, tj. „znaky ztvárňující výslovnost“. V oddílu Katalog umění a literatury kroniky Dějiny Chanů je rovněž zmíněno Šest kategorií znaků. Jejich pořadí je poněkud jiné a i použité termíny se trochu liší, avšak samotné kategorie jsou zcela totožné. Sü Šenova kategorie *xíng shēng* se zde nazývá *xiàng shēng*. Slovo *xiàng* zde musíme nutně chápat jako sloveso {zpodobňovat}, proto se i v případě Sü Šenova termínu analogicky přidružujeme druhé interpretace.

¹⁸⁾ Determinanty se někdy ztotožňují s tzv. „radikály“ a často se můžeme dočíst, že znak se skládá z fonetika a radikálu. Toto ztotožnění má své jisté oprávnění pouze pokud jde o Sü Šenův slovník *Šuo wen tie c'*. Sü Šen řadil znaky ve svém slovníku podle 540ti tzv. radikálů, čínsky 部 首 *bùshǒu* {záhlaví oddílů}. V Sü Šenově pojetí představovaly tyto radikály všechny významové složky znaků, avšak ze znaků na kostech a bronzích víme, že významových složek bylo ve skutečnosti více. Počínaje slovníkem *C' chuej* neboli Souhrn znaků (1615 n. l.), byl počet těchto radikálů zredukován na 214. Radikály jsou tedy ty části znaků, pod nimiž se znaky řadí ve slovnících. Někdy odpovídají determinantům, čím dál častěji se však jedná o pouhé graficky výrazné skupiny tahů.

¹⁹⁾ Dle B. Karlgrena se ve staré čínštině slovo *gōng* vyslovovalo jako **kung* a slovo *Jiāng* jako **küng*. Slovo *kě* se vyslovovalo jako **k'á* a slovo *Hé* jako **g'á*. Při vzniku fono-ideografických znaků nemusela být výslovnost samotného fonetika a výslovnost celého fono-ideogramu zcela totožná. Finály obou slabik však musely náležet do téže rýmové kategorie a iniciály musely být téhož typu.

²⁰⁾ Slovem 字 *zì* {rozмноžovat se} se od dynastie Chan označovaly tzv. „zmnožené“, neboli složené znaky. Později se tak začalo říkat čínským znakům vůbec.

²¹⁾ Existence skupin znaků se stejnou fonetickou složkou pro etymologicky příbuzná slova byla impulsem pro úvahu, zda všechna fonetika nemají nějakou souvislost s významem celého znaku. Teorie, která se systematicky zabývala touto myšlenkou, vznikla za dynastie Sung (960–1279 n. l.) a je známá pod označením 右文說 *yòu wén shuō*, neboli „teorie pravého znaku“ (fonetikum se většinou nachází na pravé straně znaku). Tato teorie sice upozornila na důležitý jev etymologické příbuznosti slov, avšak hledat za každým fonetikem nějakou významovou motivaci je vysoce spekulativní a často vede k absurditám. Tato teorie si však i v některých současných etymologických slovnících udržuje jistý vliv.

²²⁾ Termín ideografický zde užíváme výhradně z hlediska vnitřní struktury znaků, nikoli z hlediska jejich fungování v systému čínského znakového písma. Tyto dvě roviny problému je nutno dobře rozlišovat.

²³⁾ Viz Sü Čung-šu, T'ia-ku-wen c' - tien, S' -čchuan cch' -šu čchu-pan-še, 1990.

²⁴⁾ Viz Cuo Čuan, Süen 12.2

子). Znak pro odvozené a jemu příbuzné slovo 字 *zì* {rozмноžovat se} vznikl přidáním významové složky 宀 {dům} (na kostech 宀). Ve znacích tohoto typu má často fonetická složka sémantický vztah k významu celého znaku a plní tak dvojí úlohu: složky fonetické a druhé složky významové²¹⁾. Tvoří tedy jakousi přechodnou formu mezi znaky fono-ideografickými a následující kategorií čínských znaků, kterou jsou znaky ideografické.

4. Znaky ideografické²²⁾ (會意 *huì yì*, dosl. „znaky skládající význam“) I tyto znaky patří mezi složené znaky 字 *zì*. Na rozdíl od předchozí kategorie však jednotlivé složky těchto znaků nejsou ve vzájemném vztahu fonetikum-determinant, nýbrž význam celého znaku je naznačen pomocí logických souvislostí mezi jednotlivými složkami. Tyto souvislosti jsou někdy zjevné více a někdy méně, často podléhají dobově podmíněným interpretacím. Sü Šen ilustruje tuto kategorii pomocí znaků 武 *wǔ* {vojenský} a 信 *xìn* {důvěryhodný}. Znak 武 *wǔ* {vojenský} (na kostec 卩) se skládá ze složky 止 *zhǐ* {noha} a složky 戈 *gē* {sudlice ge}. Podle prof. Sü Čung-šua²³⁾ naznačuje významová složka 止 {noha} často akci, pohyb. Význam {vojenský} je zde tedy naznačen jako {sudlice ge v pohybu, tedy „v akci“}. V nápisech na kostech se tento znak užívá především jako královský posmrtný titul. V období Čchun-čchou (770 – 476 př. n. l.) došlo k reinterpretaci vztahu obou složek znaku 武. Složka 止 se totiž coby samostatný znak začala používat pro zápis homofonního slova *zhǐ* {zastavit se} a význam {vojenský} se později chápal jako {zastavit sudlici ge}, tedy něco ve smyslu „jen ten, kdo je schopen zastavit zbraně, má opravdovou vojenskou cnost“. S touto interpretací znaku 武 v duchu tehdejší morálky se setkáváme v Kronice pana Cuo²⁴⁾ a později ji převzal i Sü Šen. Jak vidíme, kombinace významových složek do jednoho ideogramu často umožňuje různý výklad a proto logické vztahy mezi jednotlivými složkami nelze považovat za spolehlivé vodítko při interpretaci znaků. Většinou můžeme tuto interpretaci učinit ex post u znaků, o nichž víme, která slova zastupují.

Druhý Sü Šenův příklad, znak 信 *xìn* {důvěryhodnost} se skládá ze složek 人 *rén* {člověk} (v levé části současných forem znaků se 人 píše jako 亻) a 言 *yán* {slovo}. Logický vztah významu obou složek k významu celku lze zpětně interpretovat jako „slovo člověka“ nebo „muž si stojí za svým slovem“ atd.

Další dobře známý příklad ideografického znaku je 休 *xiū* {odpočívát}, který se skládá ze složek 人 *rén* {člověk} a 木 *mù* {strom}, tedy „člověk u stromu, pod stromem, atd“.

Jiný ideogram, znak 解 *jiě* {porcovat, bourat (o zabíjených zvířatech)}, se skládá dokonce ze tří významových složek: 角 *jiǎo* {roh}, 刀 *dāo* {nůž}, 牛 *niú* {tur}. Význam {porcovat} je zde tedy naznačen spojením „objektu porcování“ (tur), „nástroje porcování“ (nůž) a „jednoho z produktů porcování“ (roh).

Je zřejmé, že o významu ideografických znaků jako celku se základě pouhého skládání významů jednotlivých složek můžeme pouze dohadovat. Až pevná identifikace ideogramu s jím označovaným slovem nám umožňuje přesnou specifikaci jeho významu.

Pouze v ojedinělých případech vyplývá význam celku z významů jednotlivých smyslových částí přímo a nedvojsmyslně. Takovým případem jsou například již zmíněné znaky 角 *béng* {ne...!} (složený ze zápornky 不 *bù* {ne} a slovesa 用 *yòng* {muset}), 瓦 *qiānwǎ* {kilowatt} (složený z číslovky 千 *qiān* {tisíc} a měrové jednotky 瓦 *wǎ* {watt})²⁵⁾.

Uvedme ještě jeden příklad takového ideogramu, jehož význam se dá „přečíst“ z jednotlivých složek: znak 歪 *wāi* {křivý} se skládá ze znaku 不 *bù* {ne} a znaku 正 *zhèng* {rovný}. Narozdíl od předchozích dvou případů však slovo *wāi* {křivý} obsahuje jen jediný morfém, zatímco – jak je patrné z předchozího výkladu – slovo *béng* {ne...!} je slovo, vzniklé stažením dvou morfémů. Dva morfémy přirozeně obsahuje i slovo *qiānwǎ* {kilowatt}.

Docela zvláštním případem ideogramu je znak pro slovo 𠄎 *pǒ* {nelze}, které obsahuje dva morfémy: 不 *bù* {ne} a 可 *kě* {lze}. Znak 𠄎 je vlastně otočeným znakem 可; ideografického vyjádření „opaku“ se zde tedy dosahuje otočením znaku pro slovo s opačným významem. Máme zde tedy co do činění s jistým mezním případem na hranici mezi znaky ideografickými a symbolickými.

5. Znaky sdružené vysvětlující²⁶⁾ (轉注 *zhuǎn zhù*) Tato pátá Sü Šenova kategorie čínských znaků je poměrně obskurní. Sü Šen ji doslova definuje takto: „Znaky sdružené vysvětlující jsou takové, pro něž se ustanoví kategorie v jednom radikálu; stejný význam se vzájemně přenáší. Takovými jsou znaky 考 a 老.“

Tato definice může mít celou řadu různých vysvětlení. Samotný znak 老 *lǎo* {starý} se v nápisech na kostech psal 𠄎; je to znak piktografický se symbolickým významem – zobrazuje starce s dlouhými vlasy opírajícího se o hůl. Znak 考 *kǎo* {starý} je ve skutečnosti fono-ideogramem. Skládá se z redukované významové složky 老 {starý}²⁷⁾ a fonetika 𠄎 *kǎo*. Jak vidíme, oba znaky 老 i 考 můžeme zařadit do již existujících kategorií a nepotřebujeme pro ně zavádět kategorii novou. Nicméně slova *kǎo* {starý} a *lǎo* {starý; sedmdesátiletý}, jakož i znaky 考 a 老, jichž Sü Šen užívá coby ilustrativních příkladů pro tuto kategorii, mají celou řadu společných rysů. Obě slova mají shodnou finálu: **k'óg*, resp. **lóg*; co do významu jsou si blízka natolik, že Sü Šen mezi nimi klade významové rovnítko. Příslušné znaky mají shodnou významovou složku. To, že jsou si obě slova významově i foneticky blízka, svědčí o tom, že jsou patrně etymologicky příbuzná. Jiným jejich etymologicky příbuzným slovem je 耄 *mào* {senilní} (**mog*). Rovněž znak pro toto slovo má významovou složku 老. Zdá se tedy, že kategorie *zhuǎn zhù* sdružuje znaky pro synonymní etymologicky příbuzná slova, které mají stejnou významovou složku²⁸⁾. Touto významovou složkou je znak pro to slovo, jež se pro danou skupinu etymologicky příbuzných slov považuje za základní a od něhož jsou ostatní slova odvozena²⁹⁾. V každém případě se však znaky kategorie *zhuǎn zhù* prakticky neliší od znaků fono-ideografických. Rozdíl mezi oběma kategoriemi tak spočívá vlastně ve způsobu jejich vzniku. Z hlediska analýzy vnitřní struktury znaků je tedy kategorie znaků „sdruženě vysvětlujících“ zbytečná a odborníci, zabývající se čínskými znaky, s ní de facto vůbec neoperují.

6. Znaky vypůjčené (假借 *jiǎjiè*) Stejně jako předchozí pátá kategorie čínských znaků, neliší se znaky vypůjčené co do své vnitřní struktury od kategorií ostatních. Princip fonetických výpůjček jsme již osvětlili výše, když jsme hovořili o tom, které jednotky čínského jazyka mohou znaky označovat a řekli jsme si, že při fonetickém vypůjčování vystupuje do popředí slabičný charakter čínského znakového písma. Zde tento výklad doplníme ještě několika příklady.

„Vypůjčováním“ se tedy má na mysli užití již hotového znaku pro jiné slovo, než pro které byl tento znak původně vytvořen, na základě zvukové podoby. Dobře známým a typickým příkladem je znak 女 *nǚ* {žena} (**njo*), kterým se ve starých textech běžně zapisovalo i slovo 汝 *rǔ* {ty} (**njo*). Jak vidíme, shoda ve výslovnosti obou slov nemusela být absolutní, avšak míra odlišnosti nemohla přesáhnout jisté meze. K fonetickému vypůjčování znaků docházelo nejčastěji u slov, pro něž by bylo obtížné vytvořit znak jinými prostředky: zájmena a vůbec slova s gramatickým významem se zapisují takřka výlučně vypůjčenými znaky. V některých případech se užívá daný znak jak ve svém původním, tak ve vypůjčeném významu. Někdy byl dokonce původní význam znaku ze systému vytlačen a znak se užívá výhradně ve významu vypůjčeném. Tak je tomu např. u znaku 我 *wǒ* {já, my} (na kostech 𠄎). Tento znak je vyobrazením nějaké zbraně typu sekery, avšak žádné slovo s adekvátním významem, které by tento znak mohl původně označovat, se nezachovalo. O znaku pro ukazovací zájmeno 𠄎 *tuō* {ostatní} jsme již hovořili výše: pro slovo, které tento znak označoval původně, totiž *shé* {had},

25) I tento případ je poněkud sporný: znak 瓦 je ve pro slovo *wǎ* {watt} použit jako fonetická výpůjčka. Původně tento znak označuje slovo *wǎ* {střešní taška}. Teoreticky bychom tedy znaku 瓦 *qiǎnwǎ* mohli na základě významu jeho složek přisoudit i význam {tisíc tašek}, což je ovšem nesmysl.

26) Český překlad tohoto termínu jsme přejali z knihy Liou Sie, *Duch básnictví řezaný do draků*, přel. O. Král Brody, Praha, 2000.

27) Při spojování determinantu a fonetika do jednoho fono-ideogramu často docházelo ke grafické redukci jedné či druhé složky. Sü Šen na tento jev systematicky upozorňuje.

28) Výše byla řeč o etymologicky příbuzných slovech, které se píšou znaky se stejným fonetikem, zde mají znaky stejnou složku významovou.

29) Podrobněji viz Sun Čung-jün, Lun „liou-šu“ č. čuan-čü, Süe-lin čchu-pan-še, Šanghaj, 1999.

byl vytvořen nový fono-ideogram 蛇, zatímco starý znak 它 nyní označuje již pouze slovo vypůjčené.

Jak již též bylo řečeno, ve všech starých textech se běžně setkáváme i s jiným typem fonetických vypůjček. Mají-li slova stejnou nebo podobnou výslovnost, lze často znaky, jimiž se zapisují, takřka libovolně zaměňovat.

Princip fonetického vypůjčování je velmi starý a v nejstarších textech často uplatňovaný. Jeho vynález přispěl k další fonetizaci čínského písma a dal silný impuls k pozdějšímu hromadnému vzniku fono-ideografických znaků. Paradoxem zůstává, že díky převažujícímu počtu fono-ideogramů v systému čínských znaků zůstal zachován morfemografický charakter čínského písma a proces jeho fonetizace se zastavil.

Šest Sü Šenových kategorií zůstává dodnes základní klasifikací čínských znaků. Je však třeba mít na paměti, že znaky vznikaly v různých dobách spontánně a bez ohledu na pozdější snahy o jejich klasifikaci do různých kategorií. Uvedme ještě příklad dvou typů znaků, které se do žádné z šesti kategorií zařadit nedají:

7. Znaky transfigurované (變體字 biàntǐzì)³⁰. Tyto znaky vznikly pomocí modifikace již existujících znaků. Prof. Čchiou Si-kuej uvádí jako příklad znak 片 piàn {deska}. Tento znak je vlastně pravou polovinou znaku 木 mù {strom} (na kostech 木). Modifikací původního znaku se zde naznačuje význam {podélně rozřezaný strom = deska}. Dalším příkladem transfigurovaných znaků jsou znaky ve zvukomalebném morfému 乒乓 pīngpāng {pingpong}. Tyto znaky vznikly z existujícího znaku 兵 bīng {zbraň}. Nové znaky 乒 a 乓 nemají s významem původního znaku nic společného, napodobují však jeho výslovnost a oba dva dohromady vtipným způsobem naznačují podstatu pingpongu.

Za znaky transfigurované se někdy považuje Sü Šenova kategorie zhuǎn zhù³¹, jelikož ilustrativní znaky pro tuto kategorii – 考 kǎo a 老 lǎo – vypadají velmi podobně a na první pohled se zdá, jakoby vznikly pouhou grafickou modifikací. Jak však bylo patrné z předchozího výkladu, znak 考 kǎo je zcela regulérním fono-ideogramem s redukovanou složkou významovou, proto je taková interpretace nepravděpodobná. Ovšem různých možných interpretací kategorie zhuǎn zhù je celá řada (prof. Čchiou Si-kuej jich uvádí celkem 9) a i tato může být jednou z nich.

8. Znaky „konvenční“ (記號字 jìhàozi). Jsou to takové znaky, jejichž forma nemá žádnou souvislost s významem slova, které zastupují. Nejedná se tedy o žádná vyobrazení ani symbolické vyjádření označované skutečností. Coby příklad můžeme uvést znak pro slovo 七 qī {sedm} (na kostech 十). U tohoto znaku, podobně jako u znaku pro slovo 十 shí {deset} (na kostech 十), není žádná patrná motivace vzhledem k významu daného slova. Jedná se tedy o čistě konvenční symboly.

GENEZE A REFORMA ČÍNSKÉHO PÍSMÁ

Čínské znaky prodělaly od doby napsíů na kostech značnou evoluci. Jejich formy se postupem doby měnily a přizpůsobovaly se částečně technice psaní, částečně byly změny forem znaků motivovány snahou o ekonomičnost písemného záznamu. Tak vznikaly různé styly psaní čínských znaků; nové formy nahrazovaly staré, avšak staré formy někdy přežívaly v kaligrafickém umění jako archaizující slahy písma.

Nejčastěji se uvádějí následující styly:

1. Nápisy na věšebných kostech a želvích krunýřích (甲骨文 jiǎ gǔ wén). Tyto nápisy byly písemnými protokoly o věštbách, které se denně konaly u šangského dvora.

³⁰) Tento čínský termín, stejně jako termín pro následující kategorii, nepatří mezi tradiční, tj. Sü Šenovy termíny.

³¹) Viz např. J. Vochala, M. Novák, V. Pucek, Úvod do čínského, japonského a korejského písma I, SPN, Praha, 1989.

Měly pevnou strukturu a jejich obsah byl limitován předmětem věštění. S formami tohoto stylu znaků jsme se seznámili při předchozím výkladu. Je charakterizován tím, že znaky se vyrývaly ostrým předmětem do tvrdé kosti nebo želvího krunýře. Převládají tutíž tenké rovné linie. Znaky sice vynikají relativně vysokou mírou piktografičnosti, zároveň je patrná jejich pokročilá schematizace. U složených znaků je pozice jednotlivých komponentů často neustálená.

2. Nápisy na bronzových nádobách (金文 jīn wén). Na bronzových nádobách se jednotlivé znaky objevují již za dynastie Šang (cca 16.–11. stol. př. n. l.), avšak delší nápisy jsou typické až od období Západní Čou (cca 1066–771 př. n. l.). Nápisy mají převážně rituální charakter a zaznamenávají události, při jejichž příležitosti byla odlita ta či ona nádoba. Nápisy se odlévaly současně s nádobou, takže moment ekonomičnosti zde nehrál takřka žádnou roli. Proto se na bronzích často zachovaly archaičtější formy znaků než na kostech. Znaky na bronzích šangského období často označují klanové symboly a mají silně piktografický charakter. Jako celek jsou znaky na bronzích charakterizovány velmi estetickými zaoblenými liniemi. Tloušťka linií se mohla v jejich průběhu mírně měnit.

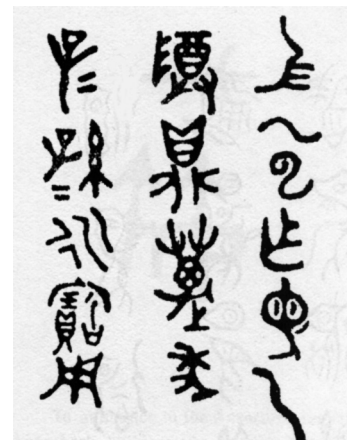
S písmem na západněčouských bronzích je příbuzná tzv. „Velká pečeť“ (大篆 dà zhuàn), neboli „písmo historika Čoua“ (籀文 zhòu wén). Tento styl písma se částečně zachoval ve slovníku *Šuo wen tie c`*. Dle tradice se jedná o písmo, kodifikované historikem západněčouského císaře Süena (827–782 př. n. l.). Užívalo se patrně u čouského dvora pro jiné účely než pro odlévání do bronzu, zejména pro vedení oficiálních kronik.

3. Písma Šesti států (六國文字 liù guó wénzì). S rozpadem západněčouské říše do vzájemně soupeřících nezávislých států se v každém z nich postupně vytvořil vlastní systém písma. Šesti států se rozumí šest ze sedmi nejsilnějších mocností období Válčících států (475–221 př. n. l.): Čchi, Čchu, Jen, Chan, Wej a Čao. Formy znaků užívané v jednotlivých státech se mohly vzájemně značně lišit a často se vyznačovaly silnou schematičností. Díky archeologickým objevům textů na hedvábí a na bambusových prouzcích z období Válčících států rovněž víme, že tyto texty obsahovaly vysoké procento foneticky vypůjčených znaků. Slovník *Šuo wen tie c`* obsahuje některé znaky tohoto stylu, označuje je termínem 古文 gǔ wén (staré písmo). Tento termín musíme chápat v opozici k tzv. „novému písmu“ (viz níže).

4. Malá pečeť (小篆 xiǎo zhuàn). Tento styl písma tvoří jistý přelom ve vývoji čínských znaků. Tzv. „Malá pečeť“ vychází z písma, rozšířeného v sedmém z nejsilnějších staročínských států té doby, státu Čchin. Stát Čchin se nacházel na původním území západněčouských center; to byl patrně jeden z důvodů, proč se čchinské písmo příliš nevzdálilo od západněčouské tradice. Po sjednocení Číny Prvním císařem Čchinů a založení dynastie Čchin (221–206 př. n. l.) došlo ke kodifikaci čchinského písma coby závazného stylu pro celou říši a ke zrušení písem „Šesti států“. Všechny následující styly písma tedy vycházejí z písma čchinského. Od následující dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.) se čchinské formy znaků začaly používat k rytí pečetí; odtud názvy Velká pečeť a Malá pečeť.

Čchinské znaky se vyznačovaly tenkými zaoblenými liniemi, zachovaly si ve větší míře než znaky ostatních států zobrazující charakter, i když v porovnání se znaky na kostech a na západněčouských bronzích došlo v řadě případů ke zkomolení původních forem. Díky čchinským znakům, které byly systematicky zpracovány ve slovníku *Šuo wen tie c`*, jsme však schopni tyto starší znaky vůbec přečíst.

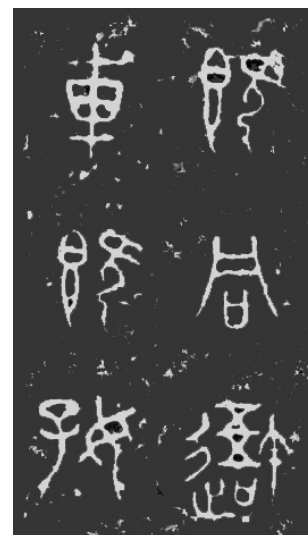
5. Úřednické písmo (隸書 lì shū). Tzv. úřednické písmo začalo vznikat již za dynastie Čchin jako jistá zjednodušená forma znaků malé pečetě. Svého rozšíření dosáhlo za

Ukázka písma na bronzích

Ukázka písma státu Čchu na bambusových prouzcích

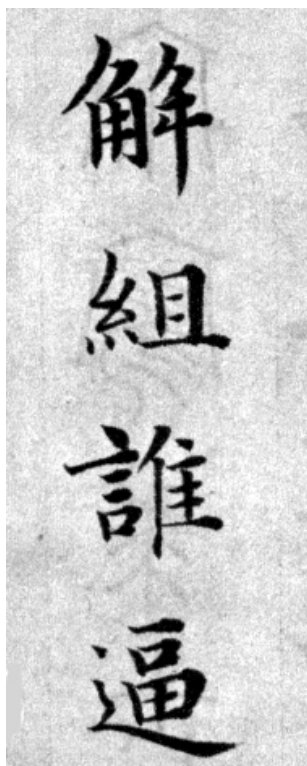

Ukázka písma Malé pečetě

Ukázka úřednického písma

Ukázka vzorového písma

dynastie Chan; v té době to byla běžná závazná forma čínských znaků. Úřednické písmo se již skládalo z jednotlivých tahů štětce, znaky tak prakticky zcela ztratily zobrazující charakter a postupně se stávaly ryze konvenčními symboly. Mnohé komponenty znaků ztratily svůj původní charakter samostatných znaků a různě se modifikovaly podle toho, zda se psaly v horní, levé, pravé či spodní části znaku. Úřednické písmo má často v každém znaku jeden dominantní tah na konci zesílený a protažený. Tento styl je dosud oblíbeným kaligrafickým slohem; často se s ním též setkáváme v nápisech vytesaných na kamenných stélách.

Úřednickému písmu se též říkalo „nové písmo“ (今文 *jīn wén*). Tímto „novým písmem“ byly za dynastie Chan zapsány klasické texty, zničené během dynastie Čchin nebo během následných bojů o moc a rekonstruované posléze na základě ústního podání pamětníků. Poněvadž se čínský jazyk od dob vzniku těchto textů podstatným způsobem změnil (patrně došlo k posílení izolujícího charakteru čínštiny a ke značnému zjednodušení hláskové struktury slabiky, jež bylo kompenzováno vytvořením tonálního systému), vedla snaha o co největší jednoznačnost k eliminaci velkého počtu foneticky vypůjčených znaků a k vytváření nových fono-ideogramů. Díky chanským redakcím klasických textů se tak postupně ustálil a dále posílil morfemografický charakter čínského písma na úkor čistě fonetických principů.

Jiná škola, zabývající se redakcemi klasických knih, vycházela z náhodou objevených textů, které přežily čhinskou „kulturní revoluci“. Tyto texty byly psány většinou některým z písem Šesti států, neboli „starým písmem“. Obě školy postupně splynuly a vytvořily jednotnou komentátorskou tradici.

6. Vzorové písmo (楷書 *kǎi shū*). Tzv. „vzorové písmo“ vzniklo na sklonku dynastie Chan v důsledku dalšího vývoje písma úřednického. Svou pozici si s konečnou platností vydobylo během následujícího období Wej, Ťin, Severních a Jižních dynastií (220–581 n. l.) Vznikem vzorového písma byla evoluce čínských znaků prakticky ukončena, neboť vzorovým písmem se v Číně píše dodnes. I tištěné formy znaků jsou odvozeny z písma vzorového. Jednotlivé tahy jsou v tomto stylu jasně odlišené a pro každý znak přesně stanovené. Mnoho znaků má zpočátku sice ještě několik různých variant, tyto se však postupně eliminují a dnes je součástí jazykové politiky v ČLR různé varianty zcela odbourat a každý znak psát pouze jedním závazným způsobem.

Znaky dále ztrácejí svou původní motivovanost. Zobrazující prvek významových složek se buď téměř stírá, nebo se tyto významové složky přestávají považovat za výstižné. Se změnami ve výslovnosti čínských slov se vytrácí i souvislost mezi zvukovou podobou a fonetikem. Kupříkladu nikdo kromě odborníků si již neuvědomuje, že fonetikum 者 se současnou výslovností *zhě*, se vyskytuje ve znacích 奢 *shē* i 都 *dōu*, že znaky 他 *tā* a 施 *shī* mají shodné fonetikum 也, které se dnes vyslovuje jako *yě*. I tam, kde si znaky se stejným fonetikem zachovaly blízkou výslovnost, je fonetikum krajně nespolehlivým vodítkem pro správné přečtení znaku. Z čistě synchronního hlediska bychom mezi znaky „konvenční“ museli zařadit většinu znaků. Tento konvenční charakter čínského písma byl dále posílen zavedením tzv. „zjednodušených znaků“ v ČLR, aniž by to však mělo negativní dopad celkovou úroveň vzdělanosti. (O zjednodušených znacích se ještě zmíníme.)

Postupně roste počet znaků, zejména díky vytváření nových fono-ideogramů. Většina z nich však zůstává mimo okruh běžně užívaných znaků. Uvádí se, že vzdělaný Číňan zná 5 – 8 tisíc znaků; je zajímavé, že toto množství odpovídá počtu běžných morfémů i v jiných „kulturních“ jazycích. Zatímco totální počet čínských znaků se blíží k 80 000, pokryje nejběžnějších 2000 znaků až 94 procent veškerých textů³².

7. Konceptní písmo (草書 *cǎo shū*). Konceptní písmo existuje ve dvou variantách. Jedna je odvozená od úřednického písma a druhá od písma vzorového. Tento styl je běžný

v záznamech soukromého charakteru a v soukromé korespondenci, pro svůj individuální charakter je ceněn i jako kaligrafický sloh. Tahy jsou v konceptním stylu uvolněné, často se celý znak píše jedním tahem, někdy se jedním tahem píše i více sousedících znaků. Přitom dochází přirozeně k porušování pořadí tahů závazného pro vzorový styl, zůstávají zachovány pouze hrubé obrysy původních znaků, často však na samotné hranici čitelnosti.

8. Kurzivní písmo (行書 *xíng shū*). Jedná se o nejrozšířenější rukopisný styl. Jednotlivé tahy se spojují a přirozeně modifikují, výsledný efekt však většinou nenarušuje čitelnost písma. V závislosti na rychlosti psaní se někdy blíží spíše vzorovému, jindy spíše konceptnímu stylu. Kurzivní písmo se vyvinulo z písma vzorového a již za dynastie Jin (265–420 n. l.) bylo již běžným stylem.

V roce 1955 se v ČLR přistoupilo k reformě čínského znakového písma. První etapou této reformy mělo být zjednodušení systému čínských znaků a později jejich úplné nahrazení fonetickou abecedou.

V pasáži o vzorovém písmu jsme se zmínili o tom, že některé znaky se mohly psát ve více variantách. Některé z těchto variant se považovaly za „vulgární“, byly to jakési zjednodušené, redukované varianty „správných“ znaků. Reforma čínského písma začala tím, že všechny různopisné varianty měly být zrušeny a měl být zredukován počet tahů v jednotlivých znacích, aby byly snadněji zapamatovatelné. Přitom se přihlédlo k některým z tzv. „vulgárních“ znaků, v některých případech se braly v potaz principy zjednodušování znaků při psaní konceptním stylem. V r. 1956 byl opublikován první seznam zjednodušených znaků; jejich celkový počet dosáhl 2236. Vzhledem k tomu, že zjednodušené znaky většinou již dříve existovaly jako nestandardní varianty, projekt se v ČLR dobře ujal a většina obyvatel ČLR užívá zjednodušené znaky³²⁾. Původní znaky se však přece jen nepodařilo zcela vytlačit (užívá se jich např. v kritických edicích literárních památek nebo často z estetických důvodů), proto je vzdělanější Číňané alespoň pasívně těž ovládají. Systém písma se tedy na jedné straně zjednodušil, ale na druhé zkomplikoval, neboť jsou nadále v paralelním užívání znaky zjednodušené i původní. (Na Taiwanu k žádné podobné reformě nedošlo a užívá se tam pouze tradičních forem znaků.)

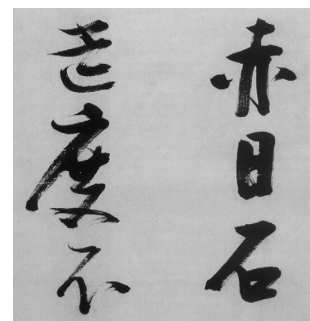
V r. 1958 byl Všečínským shromážděním lidových zástupců uzákoněn „Projekt čínské fonetické abecedy“, čínsky *Chan-jiü pchin-jin fang-an*³⁴⁾. Tato abeceda, založená na latince, měla původně nahradit čínské znakové písmo, až k tomu nastane vhodná doba, tj. až pokročí šíření standardní čínštiny natolik, že různé dialekty nebudou na překážku fonetizace písma. I když bylo v r. 1986 rozhodnutí o přechodu na hláskové písmo odloženo na neurčito, přesto dosáhla čínská fonetická abeceda *pchin-jin* značného rozšíření ve školách, lexikografii, reklamě a v zahraničním styku. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o pouhý „přepis“ výslovnosti znaků do latinky; *pchin-jin* je na čínském znakovém písmu nezávislý a vůči němu paralelní systém písma. Jsou v něm prvky, které ve znakovém písmu nenalzáme, např. dělení slov³⁵⁾ a psaní velkých písmen. *Pchin-jin* se postupně stal standardním způsobem zápisu čínštiny latinkou takřka na celém světě a získává si pozice i na Taiwanu, který se k *pchin-jinu* dlouho stavěl odmítavě.

Zvláštěností *pchin-jinu* je, že ačkoli se jedná o písmo hláskové, je svou povahou spíše písmem fonologickým než fonetickým. Neuplatňuje se v něm totiž princip „piš jak slyšíš“, nýbrž výslovnost některých písmen závisí na jejich pozici ve slabice. Abychom je tedy nohli správně přečíst, musíme se vyznat ve struktuře čínské slabiky a vědět, které hlásky se spolu mohou kombinovat.

Pchin-jin též přispěl významnou měrou ke komputelizaci čínského znakového písma; je to široce užívaný způsob pro vkládání čínských znaků do počítače, i když existuje i řada grafických systémů zadávání znaků, které jsou možná rychlejší, ale jejichž

Znak 有 *yǒu* {*mítí*} v konceptním písmu

Ukázka kurzivního písma

32) Viz O. Švarný, Učební slovník jazyka čínského I, Olomouc, 1998.

33) V r. 1977 měla být uvedena v život další etapa zjednodušování znaků. Tento návrh se však na rozdíl od prvního neujal a zůstal tak pouze na papíře.

34) O *pchin-jinu* podrobněji viz Hana Třísková ed., Transkripce čínštiny, Česko-čínská společnost, Praha, 1999

35) Tento logografický prvek *pchin-jinu* je ve skutečnosti jeho značným handicapem. V úvodu článku jsme si vysvětlili, že pro čínštinu jsou základními jazykovými jednotkami především morfémy, proto je morfemografické znakové písmo pro čínštinu vhodnější a přirozenější než logografický *pchin-jin*. Pravidla *pchin-jinu* pro dělení slov jsou totiž tak složitá, že je v praxi málokdo respektuje.

³⁶⁾ Nepříjemnou potíží je, že kvůli komputizaci čínských znaků klesá jejich aktivní znalost. Týká se to jak cizinců, studujících čínštinu, tak samotných Číňanů. Pro zapamatování si tak velkého počtu písemných znaků je totiž zapotřebí zapojit všechny druhy paměti: kromě vizuální pak zejména motorickou, kterou si cvičíme psaním znaků od ruky. Na počítači pracujeme pouze s pamětí vizuální, proto se snadno přihodí, že začneme zapomínat, jak se ten který znak píše.

zvládnutí vyžaduje speciální trénink. Čínské znaky, původní i zjednodušené, se postupně stávají organickou součástí počítačových operačních systémů a jejich počítačové zpracování již několik let nepředstavuje velký problém³⁶⁾. Totéž platí o čínštině na internetu.

Je tedy více než jisté, že čínské znaky jsou sice písmem starým, nikoli však zastaralým, a budou mít své nezastupitelné místo i v 21. století coby účinný prostředek komunikace v prostoru i v čase.

丨	一	乚	丿	フ
丁	写	化	习	口
寸	字	毛	打	马
小	买	电	江	五
于	宝	花	求	见

